

Sygn. akt I ACa 66/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 marca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier (spr.)
Sędziowie :	SA Joanna Skwara-Kałwa SA Joanna Kurpierz
Protokolant :	Małgorzata Korszun

po rozpoznaniu w dniu 6 marca 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa J. T. i M. T.

przeciwko B. T.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 8 listopada 2012 r., sygn. akt I C 472/12,

- 1) oddala apelację;
- 2) zasądza od powodów na rzecz pozwanej 2 700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;
- 3) przyznaje od Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w Katowicach na rzecz radcy prawnego M. D. 3 321 (trzy tysiące trzysta dwadzieścia jeden) złotych, w tym 621 (sześćset dwadzieścia jeden) złotych podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną powodom z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 66/13

UZASADNIENIE

Powodowie J. T. i M. T. w pozwie skierowanym przeciwko B. T. wnosili o zobowiązanie pozwanej do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu na nich 1/2 części własności nieruchomości, którą 21 grudnia 2000 roku podarowali pozwanej jako synowej oraz ich synowi K. T..

Uzasadniając żądanie powodowie podali, że 25 stycznia 2012r. odwołali darowiznę na rzecz pozwanej ze względu na jej rażącą niewdzięczność w stosunku do nich jako darczyńców.

Pozwana wносиła o oddalenie powództwa i o zasądzenie od powodów na jej rzecz zwrotu kosztów procesu.

Zaprzeczyła zarzutom jakie powodowie podnosili w stosunku do niej jako obdarowanej. Podała, że syn powodów, współobdarowany K. T., wytoczył powództwo o rozwiązanie małżeństwa łączącego go z pozwaną przez rozwód.

W ocenie pozwanej żądanie zgłoszone przez powodów ma na celu wyprowadzenie z majątku dorobkowego małżonków części tego majątku przed ewentualnym jego podziałem.

Zdaniem pozwanej nie miały miejsca z jej strony akty rażącej niewdzięczności w stosunku do powodów.

Wyrokiem z dnia 8 listopada 2012r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powodowie są rodzicami K. T., męża pozwanej B. T..

Małżeństwo pozwanej i syna powodów zostało zawarte w 1994 roku. W 2000 roku powodowie darowali synowi i pozwanej własność nieruchomości gruntowej stanowiącej działki nr (...), położonej w T. przy ul. (...).

W umowie zawarto postanowienie, że przedmiot darowizny stanowić będzie majątek wspólny obdarowanych, a obdarowani przyjmując darowiznę wyjaśnili, że w ich małżeństwie obowiązuje ustrój wspólności majątkowej. W księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości obdarowani zostali ujawnieni jako właściciele we wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej.

W dniu 20 stycznia 2012r. pozwana działając w imieniu małoletnich dzieci stron wniosła do sądu pozew przeciwko mężowi żądając zasądzenia na ich rzecz alimentów.

Pismem z dnia 26 stycznia 2012 roku powodowie powołując się na rażącą niewdzięczność pozwanej odwołali poczynioną w stosunku do niej darowiznę. W dniu 1 lutego 2012r. mąż pozwanej skierował do sądu pozew o rozwiązanie przez rozwód małżeństwa łączącego go z pozwaną. Sprawa rozwodowa jest w toku. Po zawarciu wspólnej umowy darowizny w małżeństwie pozwanej i K. T. nie doszło do zmiany ustroju majątkowego.

Mając na względzie bezsporne między stronami ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że brak jest podstaw prawnych do uwzględnienia powództwa.

Zdaniem Sądu oświadczenie odwołujące darowiznę nieruchomości ze względu na rażącą niewdzięczność obdarowanego nie skutkuje powrotnym przejściem własności przedmiotu darowizny na darczyńcę a jedynie kreuje zobowiązanie zwrotu darowizny stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Nie można pozwanej zobowiązać do przeniesienia na rzecz powodów ułamkowej części własności darowanej nieruchomości, gdyż własność tej nieruchomości jest w dalszym ciągu bezudziałowa. Małżeństwo pozwanej trwa w dalszym ciągu a co za tym idzie majątek dorobkowy małżonków objęty jest współwłasnością łączną. Złożenie oświadczenia woli o odwołaniu darowizny nie spowodowało bowiem przekształcenia prawa własności przedmiotu darowizny z bezudziałowego we współwłasność w częściach ułamkowych.

W tym zakresie Sąd Okręgowy podzielił stanowisko i wywody zawarte w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2012r., sygn. akt I CSK 284/11.

W związku z powyższym Sąd pierwszej instancji uznał, że zbędne jest czynienie ustaleń czy pozwana w istocie wykazała się rażącą niewdzięcznością w stosunku do powodów skoro nie może być uwzględnione ich roszczenie o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli o powrotnym przeniesieniu na powodów ułamka we współwłasności nieruchomości a jedynie roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia w pieniądzu. Z takim żądaniem powodowie nie wystąpili.

Wyrok został zaskarżony apelacją w całości przez powodów, którzy zarzucili naruszenie art. 898 § 2 kc poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, iż w razie gdy nastąpiło odwołanie darowizny w stosunku do jednego tylko małżonka, który okazał się rażąco niewdzięczny, w przypadku gdy przedmiot darowizny wszedł do majątku wspólnego obdarowanych małżonków, darczyńcom nie przysługuje roszczenie o powrotne przeniesienie własności w postaci udziału w dotychczasowej wspólności majątkowej małżeńskiej, a mają wyłącznie roszczenie o świadczenie pieniężne (art. 405 kc).

Zarzucono też, że uznając powództwo za niedopuszczalne co do zasady, Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Powołując się na powyższe powodowie wnosili o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Z ostrożności procesowej powodowie wnosili o zawieszenie postępowania na mocy art. 177 § 1 pkt 1 kpc do czasu zakończenia postępowania w sprawie o rozwód pozwanej z synem powodów.

Pozwana wносиła o oddalenie apelacji i o zasądzenie od powodów na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny w Katowicach zważył co następuje:

Apelacja powodów nie jest zasadna.

Dla uzasadnienia zarzutu naruszenia przepisu art. 898 § 2 kc skarżący w uzasadnieniu apelacji odwołali się do wywodów zawartych w uzasadnieniu uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1979r., sygn. III CZP 15/79.

W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził, że wykładnia wspomnianego przepisu daje podstawę do uznania, że skoro z mocy oświadczenia darczyńcy przedmiot darowizny może wejść w skład wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej, to skuteczne oświadczenie o odwołaniu darowizny wywołuje skutek odwrotny i powoduje, że własność przedmiotu darowizny przestaje być przedmiotem współwłasności majątkowej łącznej i staje się przedmiotem współwłasności ułamkowej małżonków. Tym sposobem zachodzi możliwość dochodzenia przez darczyńcę, w stosunku do którego jeden z obdarowanych współmałżonków dopuścił się rażącej niewdzięczności, roszczenia o zobowiązanie do przeniesienia na rzecz darczyńcy ułamka na współwłasności przedmiotu darowizny (art. 64 kc w związku z art. 1047 § 1 kpc).

Tego rodzaju wykładnia przepisu art. 898 § 2 kc była utrwalona w orzecznictwie sądów przez wiele lat.

W orzeczeniu z dnia 15 lutego 2012r. sygn. akt I CSK 284/11 Sąd Najwyższy zaprezentował odmienne stanowisko nawiązujące do wcześniejszej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 1967r. sygn. akt III CZP 32/66 (OSNC 1968, nr 12, poz. 199) w której Sąd Najwyższy stwierdził, że oświadczenie o odwołaniu darowizny nie wywołuje skutku rzeczowego lecz jedynie skutek obligacyjny o jakim mowa w art. 898 § 2 kc. W pierwszym przypadku doszłoby do naruszenia zasad dotyczących współwłasności łącznej oraz przepisów art. 35 k.r. i op. oraz art. 42 k.r. i op.

W najnowszym z powołanych orzeczeń Sąd Najwyższy uznał, że wywód prawny dążący do wykazania, że darczyńca wskutek jednostronnego oświadczenia woli przekształca współwłasność łączną we współwłasność udziałową, dążąc do zaspokojenia z udziału, stanowi obejście zakazów o jakich mowa w przepisach art. 35 k.r. i op. i 42 k.r. i op.

Tego rodzaju wykładnia przepisu prawa nie powinna być stosowana jedynie dla ochrony praw darczyńcy, który z własnej woli odstąpił od zasady, że przedmiot darowizny stanowi majątek osobisty obdarowanych i uczynił go przedmiotem współwłasności łącznej małżonków.

Sąd Apelacyjny w Katowicach, w obecnym składzie, podziela wykładnię przepisu art. 898 § 2 kc wyrażoną w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2012r. sygn. akt I CSK 284/11 oraz wcześniejszej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 1967r. III CSP 32/66 zgodnie z którym darczyńca,

który zdecydował o wejściu przedmiotu darowizny do ustawowej majątkowej wspólności majątkowej obdarowanych małżonków winien ponosić ujemne konsekwencje zakazów wynikających z art. 35 k.r. i op. oraz art. 42 kr. i op.

Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1979r. sygn. akt III CZP 15/79 aprobująca wykładnię art. 898 § 2 kc, skutkującą częściowym zniesieniem ustawowej współwłasności majątkowej małżeńskiej mocą jednostronnego oświadczenia woli darczyńcy, odwołuje się do względów słusznościowych mających na celu ochronę praw darczyńcy.

Jej konsekwencją jest jednak osłabienie wspólności majątkowej małżonków i pogwałcenie zasad łączących tę wspólnością.

Doceniając walor wspomnianej uchwały, ze względu na skład orzekający oraz jej funkcję ujednociającą orzecznictwo, należy zauważyć, że zapadła ona w odmiennych realiach społeczno – gospodarczych.

W dacie jej podejmowania posiadanie przez małżonków majątków odrębnych o istotnej wartości czy inne ustroje majątkowe małżeńskie poza ustawową wspólnością, należały do rzadkości.

Zmiany społeczno – gospodarcze jakie nastąpiły w naszym kraju po 1989 roku spowodowały, że rozdzielność majątkowa małżonków jest zjawiskiem relatywnie często spotykanym. Małżeństwa zawierają coraz częściej osoby posiadające istotne majątki odrębne. O wiele częstszym zjawiskiem jest też rozwiązywanie małżeństw przez rozwód i konieczność dokonywania podziału majątku dorobkowego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego przemawia to za odmienną wykładnią przepisu art. 898 § 2 kc, niż ta która zmierza do preferowania ochrony praw darczyńcy odwołującego darowiznę kosztem ochrony ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej.

Darczyńca, który zdecydował, że przedmiot darowizny wejdzie do ustawowej wspólności majątkowej małżonków winien liczyć się z tym, że ta jest niepodzielna i dopóki nie ustanie nie będzie możliwości powrotnego uzyskania części ułamkowej własności nieruchomości. Sprzeciwiają się temu przepisy art. 35 k.r. i op. i art. 42 k.r. i op. Uniknięcie takiej sytuacji umożliwia nieodstępowanie w umowie darowizny od reguły wynikającej z art. 33 ust. 2 k.r. i op.

Ten kto chce zachować prawo do skutecznego odzyskania prawa własności przedmiotu darowanego jednemu z małżonków winien tak ukształtować umowę aby było to możliwe w razie odmowy zwrotu. Czyli dokonać darowizny na rzecz każdego z małżonków w częściach ułamkowych.

W przeciwnym razie darczyńcy pozostaje jedynie roszczenie o zwrot w pieniądzu równowartości wzbogacenia.

Taka wykładnia przepisu art. 898 § 2 kc nie stoi w sprzeczności z jego literalnym brzmieniem, z zakazami zawartymi w art. 35 k.r. i op. i art. 42 k.r. i op., a jednocześnie pozwala na prawidłowe pojmowanie pojęcia majątku wspólnego i majątków odrębnych małżonków. Nadal aktualny pozostaje też niekwestionowany w orzecznictwie pogląd, że odwołanie darowizny powoduje jedynie skutek obligacyjny.

Nie zachodziły podstawy do zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 kpc do czasu zakończenia procesu rozwodowego.

Sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejącej w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 kpc).

W tej dacie małżeństwo pozwanej i syna powodów nadal trwało i nie ustała majątkowa wspólność ustawowa łącząca te osoby.

Mając to na względzie Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 kpc orzekł jak w sentencji.

O kosztach orzeczono na mocy art. 98 kpc § 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokatów oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2002r. Nr 163 poz. 1348).